

Helen Fišer

ANATOMIJA LJUBAVI

Helen Fišer
ANATOMIJA LJUBAVI

Izdavač
ČIGOJA ŠTAMPA

Za izdavača
ŽARKO ČIGOJA

Urednik
NEVA SARAVIJA

Prevod
MILAN MIJANOVIĆ

Priprema i štampa

Čigoja
S T A M P A

office@cigoja.com
www.cigoja.com

Tiraž
1000

ISBN 978-86-531-0550-1

dr Helen Fišer

Anatomija ljubavi

Prirodna istorija parenja,
braka i zašto lutamo

Beograd,
2020.

Naslov originala:

Helen Fisher, PhD

ANATOMY OF LOVE

A Natural History of Mating, Marriage, and Why We Stray

Copyright @ 2016, 1992 by Helen E. Fisher

Copyright za Srbiju @ 2019, Čigoja štampa

ZA LJUBAVNIKE GDE GOD SE NALAZILI

I za uspomenu na Reja Kerola

SADRŽAJ

Prolog	
<i>U ime ljubavi!</i>	11
1. Igre koje ljudi igraju	
<i>Udvaranje</i>	15
2. Zašto on? Zašto ona?	
<i>Šta nas vuče za ljubavi i koga biramo</i>	38
3. Da li je monogamija prirodna?	
<i>O ljudskom vezivanju... i varanju</i>	69
4. Zašto preljuba?	
<i>Priroda neverstva</i>	92
5. Skica razvoda	
<i>Kad zasvrbi posle tri ili četiri godine</i>	120
6. „Kad je neukrotiv u šumi plemenit divljak trčao”	
<i>Život na drveću</i>	147

7. Iz Edena	
<i>O poreklu monogamije i napuštanja</i>	175
8. Tiranija ljubavi	
<i>Evolucija vezanosti i navučenosti na ljubav</i>	206
9. Obučeni da zadive	
<i>Zavodljivi mamci prirode</i>	233
10. Muškarci i žene su kao dva stopala:	
Potrebni su jedno drugom da bi išli napred	
<i>Polne razlike uma</i>	263
11. Žene, muškarci i moć	
<i>Priroda seksualne politike</i>	289
12. Gotovo ljudski	
<i>Nastanak srodničkih odnosa i tinejdžera</i>	311
13. Prvo društvo izobilja	
<i>'Ta kratka ali moćna reč, treba'</i>	327
14. Promenljiva strast	
<i>Romansa u davnini</i>	353
15. „Dok nas smrt ne rastavi	
<i>Rođenje seksualnih dvostrukih standarda</i>	372
16. Budućnost seksa	
<i>Spora ljubav i napred u prošlost</i>	389

Apendiks A	
Skala romantične ljubavi Fišerove	423
Apendiks B	
Inventar temperamenata Fišerove	433
Apendiks C	
Grafikoni	439
Zahvalnost	445
Bibliografija	447
Indeks	513

PROLOG

U ime ljubavi!

Novinar: Zašto isključivo pišeš o vezama?

Nora Efron: Postoji li nešto drugo?

Nedavno sam putovala u prikolici kamiona planinama Nove Gvineje i pričala sa čovekom koji se triput ženio. Pitala sam ga koliko bi žena voleo da ima. Nastala je tišina dok je trljao bradu. Pitala sam se hoće li reći pet? Deset? Dvadeset pet? Nagnuo se ka meni i prošaputao: Nijednu.

Mi smo vrsta koja se vezuje u parove. Oko 85% kultura dozvoljava muškarcu da ima više žena, ali retko koji napravi harem. Muškarac mora da ima mnogo koza, krava, zemlje, novca ili drugih impresivnih dobara kako bi udesio da više žena sa njim deli bračnu postelju. Čak i onda, imati više od jedne žene može da bude prava glavobolja. Supruge se međusobno svađaju, ponekad čak i jedna drugoj potruju decu. Mi smo napravljeni da podižemo svoju decu u dvočlanim timovima – sa mnogo pomagača blizu gnezda.

Ova knjiga je priča o toj ogromnoj ljudskoj strasti: ljubavi. Ali i o izdancima naše osnovne ljudske reproduktivne strategije, o tome kako se udvaramo, kako biramo, kako se vezujemo, zašto su neki neverni, a neki se razvode, kako je evoluirao naš nagon da volimo, zašto su nam potrebne tinejdžerke i velika mreža rođaka

da podignemo našu decu, zašto muškarac ne može biti više nalik ženi i obratno, kako su se seks i romansa drastično izmijenili sa pronalaskom pluga, a u posljednjem poglavlju dat je nov pogled na seks u budućnosti.

Kad me je V. V. Norton pozvao da priprelim drugo izdanje ove knjige rado sam pristala, misleći da imam veliku privilegiju i lak posao. Bilo mi je potrebno deset godina da napišem prvu verziju: mislila sam da ću reviziju završiti za deset dana. Onda sam pročitala knjigu – i ubrzo shvatila da bi trebalo da je gotovo u celosti osavremenim.

Tako da sam dodala veliki broj podataka i ideja, uključujući eksperimente koji su istraživali romantičnu ljubav, odbacivanje partnera i dugotrajnu ljubav skeniranjem mozga. Takođe su uključeni podaci o biologiji ličnosti i zašto se pre zaljubljujemo u neku osobu a ne u neku drugu, novi podaci o preljubi, zavisnosti od ljubavi, seksualnoj selekciji, izboru partnera, najnovije statistike o razvodu širom sveta, moju teoriju o razvoju moralnosti tokom života, moje hipoteze o modernim navikama upoznavanja – onim što zovem „spora ljubav” i bogatstvo informacija o budućnosti seksa, skupljenih u saradnji sa Match.com¹. Takođe sam dodala nove reference za moje zavisnosti (zadržala sam i većinu izvornih referenci) i dva dodatna upitnika kao apendiks.

Novinar Dejvid Gergen me jednom nazvao „posljednjim američkim optimistom”. Ima mnogo toga oko čega možemo plakati, ali ima mnogo toga što treba da slavimo – uključujući i nepresušni ljudski nagon za ljubav. Tehnologija menja način na koji se udvaramo. Ali ne može promeniti ljubav. Romantična ljubav i privrženost emaniraju iz najprimitivnijih delova mozga, bliskih onima koji regulišu žeđ i glad. Kako je Platon pronicljivo primetio u *Gozbi*: „Bog ljubavi živi u potrebi”. Ljubav je potreba, žudnja,

---

¹ Svi podaci iz knjige „Singles in America” („Žene i muškarci bez partnera u Americi”) vlasništvo su sajta Match.com i do sada nisu objavljeni. Predstavljani su u ovoj knjizi zahvaljujući i meni, Helen Fišer, glavnom naučnom savetniku Kompanije.

nagon da se potraži najveća nagrada u životu: svoj parnjak. Rođeni smo da volimo. Zaista, ako preživimo kao vrsta, i za milion godina ćemo se zaljubljevati i vezivati u parove.

Ova knjiga sledi putanju neuništive ljudske strasti i završava se na ohrabrujući način. Čvrsto verujem da ako je ikad postojalo vreme tokom ljudske evolucije u kom smo imali priliku da stvaramo srećne partnerske odnose ono je sad.

U ime ljubavi,
Helen Fišer

Igre koje ljudi igraju

Udvaranje

Pokrenuti silom ljubavi
Fragmenti sveta međusobno se traže
Da svet može da postoji

PIJER TEJAR DE ŠARDAN

U apokrifnoj priči velikom britanskom genetičaru Dž. B. S. Haldejnu obratio se kolega sa pitanjem, „Gospodine Haldejn, uzimajući u obzir sve što znate o prirodi, šta mi možete reći o Bogu?” Haldejn je odgovorio, „Bube su mu neobično drage”. Zaista, na svetu ima preko 300.000 vrsta buba.

Dodala bih da „Bog” voli ljudsku igru parenja, jer nijedan aspekt našeg ponašanja nije tako složen, tako suptilan i tako sveprožimajući. A, iako se seksualne strategije razlikuju kod svakog pojedinca, suštinska koreografija ljudskog udvaranja, romanse, ljubavi i braka ima mirijade obrazaca koji su urezani u ljudsku psihu, taj produkt vremena, selekcije i evolucije.

One počinju kad se muškarac i žena nađu jedno drugom u domašaju – načinom na koji flertujemo.

Telo govori

Irenaus Ejbl-Ejblsfelt, nemački etolog¹, primetio je zanimljive obrasce u ženskom ponašanju tokom flertovanja. Ejbl-Ejblsfelt je koristio kameru sa tajnim objektivom koji bi, kad se kamera usmeri napred, zapravo snimao sa strane. Na ovaj se način mogao fokusirati na lokalne prizore, a uhvatiti na filmu nenameštene izraze lica ljudi oko sebe. Tokom svojih poseta Samoi, Papui, Francuskoj, Japanu, Africi i Amazoniji zabeležio je mnoge sekvence flerta. Onda je u svojoj laboratoriji na Institutu Maks Plank za bihejvioralnu psihologiju, nedaleko od Minhena, pažljivo ispitao sve ove epizode zavodjenja, kadar po kadar.

Univerzalan obrazac ženskog flertovanja počeo se nazirati. Žene sa tako različitih mesta, kao što su prašume Amazonije, saloni Pariza i planine Nove Gvineje, izgleda da su flertovale koristeći istu sekvencu izraza lica.

Prvo se žena nasmeši svom udvaraču i podiže obrve brzim, naglim pokretom dok širom otvara oči da netremice gleda u njega. Onda spušta kapke, naginje glavu na stranu i sklanja pogled. Takođe, često pokriva lice rukama i nervozno se kikoće dok se zaklanja dlanovima. Ova sekvencijalna gestikulacija tokom flertovanja tako je svojstvena različitim ženama da je Ejbl-Ejblsfelt ubeđen da je urođena ljudska strategija zavodjenja nastala u evolutivnom procesu u dalekoj prošlosti da signalizira seksualnu i/ili romantičnu zainteresovanost.

Drugi gambiti koje ljudi koriste možda takođe potiču iz prastare prošlosti. Sramežljiv pogled je gest u kome žena podigne glavu i stidljivo pogleda svog udvarača. Ženka oposuma radi istu

---

¹ Reč *etologija* dolazi od grčke reči *etos*, koja znači „način” ili „ponašanje”. Etologija uopšteno predstavlja posmatranje i analizu ponašanja životinja u prirodnom okruženju. Bazira se na pretpostavci da je karakterističan obrazac ponašanja neke vrste evoluirao na isti način kao što evoluiraju i fizičke osobine, kroz selekciju. Darwin je postavio temelje za etologiju kao nauku, svojim ispitivanjem obrazaca motoristike, kao što je režanje i drugi facijalni izrazi, kod različitih vrsta. (Darwin [1872] 1965)

stvar, kad se okrene ka svom udvaraču podižući njušku i gledajući ga pravo u oči. Životinje često zabace glavu kako bi privukle pažnju. Žene koje zavode to često čine; podižu ramena, savijaju leđa i zabacuju kosu u jednom pokretu. Albatrosi zabacuju glave i škljocaju kljunovima između naleta klimanja, dubokih naklona i trljanja kljunova. Suvozemne kornjače isturaju i povlače glavu, gotovo se dodirujući nosevima. Žene nisu jedino stvorenje koje koristi glavu za flertovanje.²

Muškarci koriste taktike udvaranja kakve se mogu videti kod drugih vrsta. Da li ste ikad ušli u šefovu kancelariju i videli ga kako se zavalio u stolicu, stavio ruke iza glave visoko podigavši laktove i isturivši grudi? Možda je ustao od svog stola, prišao vam, nasmejao se, savio leđa i isturio prsa ka vama? Ako je tako pazite se. On možda nesvesno objavljuje svoju dominaciju nad vama. Ako ste žena možda vam se zapravo udvara.

„Isturiranje grudi” je deo osnovne poruke stavom koji se koristi u životinjskom kraljevstvu – „stojim uspravno”. Dominantna stvorenja se napumpavaju. Bakalar napinje glavu i istura karlična peraja. Zmije i žabe naduvavaju svoja tela. Antilope i kameleoni se okreću na bok da naglase svoju veličinu. Mačke se nakostreše. Golubovi se nadimaju. Jastozi se propinju na noge i ispružaju otvorena klešta. Gorile se udaraju po grudima. Ljudi ih samo isturaju.

Kad se susretnu sa dominantnijom životinjom mnoga stvorenja se skupe. Ljudi saviju prste na nogama, pognu ramena i glavu. Vukovi podviju rep između nogu i šunjaju se. Dominirani jastozi čučnu. Mnoge vrste se savijaju. Uznemireni bakalar se sklupča. Gušteri idu gore-dole. Snishodljiva šimpanza tako brzo klima glavom da primatolozi to nazivaju trešenjem.

Ove se pozicije „savijanja” i „nadnošenja” koje opažamo kod mnoštva stvorenja često manifestuju u udvaranja. Sećam se stripa iz jednog evropskog magazina. U prvom kvadratu je muškarac u kupaćim gaćama koji stoji sam na praznoj plaži – pognuo je glavu,

---

² Za sličnosti u telu i facijalnim izrazima među vrstama, videti Givens 1986, 1983; Goodall 1986; Darwin [1872] 1965.

stomak mu je opušten, grudi uvučene. U sledećem kvadratu privlačna žena se šeta plažom prolazeći pored njega: ovaj je sad podigao glavu, uvukao stomak i isturio grudi. U poslednjem kvadratu žena je otišla, a on se vratio u svoju normalnu, tužnu, oklembesenu pozu. Nije neuobičajeno da vidimo muškarce i žene kako se šire i skupljaju kako bi signalizirali svoj značaj, bespomoćnost i pristupačnost.

„Kopulativni” pogled

Pogled je verovatno najfascinantniji aspekt ljudskog zavođenja. Govor očiju. U zapadnim kulturama, gde je kontakt očima među polovima dozvoljen, muškarci i žene često namerno netremice gledaju potencijalnog partnera dve ili tri sekunde. Tokom tog vremena zenice im se mogu raširiti – što je znak izuzetne zainteresovanosti. Zatim zagledana osoba spušta kapke i skreće pogled.³

Izgleda da kontakt očima odmah deluje. Pogled aktivira primitivne delove ljudskog mozga, izazivajući jednu od dve osnovne emocije – prilaženje ili povlačenje. Ne možete ignorisati oči koje su uprte u vas, morate odgovoriti. Možete se nasmešiti i započeti razgovor. Možete skrenuti pogled i zaputiti se ka vratima. Ali prethodno ćete verovatno dodirnuti uvo, popraviti džemper, zevnuti, namestiti naočare ili napraviti neki drugi besmislen pokret – „gest premeštanja” – da biste smanjili anksioznost dok se odlučujete kako da odgovorite na ovaj poziv, da li da napustite prostor ili ostanete da igrate igru zavođenja.

Ovaj pogled, poznat etolozima kao kopulativni pogled, možda je utkan u našu psihu evolucijom. Šimpanze i drugi primati zure u protivnike kako bi im pripretili i duboko se zagledaju jedni drugima u oči posle bitke kako bi se izmirili. Ovaj pogled se takođe javlja i pre koitusa, kako je opaženo kod bonobo majmuna ili „pigmejskih” šimpanzi – majmuna veoma srodnih šimpanzama,

---

³ Van Steenberger et al. 2013.

ali sitnijim i možda pametnijim. Nekoliko tih, gotovo ljudskih stvorenja živi u zoološkom vrtu u San Dijegu, gde mužjaci i ženke redovno kopuliraju. Ali neposredno pre snošaja par provede nekoliko trenutaka duboko se zagledajući jedno drugom u oči.⁴

*

Babuni takođe zure jedni u druge tokom udvaranja. Ove životinje odvojile su se u zasebnu granu na ljudskom drvetu evolucije pre više od dvadeset pet miliona godina, ali ipak sličnosti u udvaranju i dalje postoje. Antropolog Barbara Smat je rekla o inicijaciji parenja babuna na Eburu Klifu u Keniji, „Bilo je to kao posmatranje dvoje neupućenih u ljubavnu igru u nekom baru”⁵.

Sve je počelo jedne večeri tako što se ženka babuna, Talija, okrenula i uhvatila mladog mužjaka, Aleksa, kako pilji u nju. On je odmah oborio pogled. Tako da je ona počela da pilji u njega – sve dok je on nije pogledao. Onda je namerno krenula da se igra sa prstima na nogama. I tako je to išlo u krug. Svaki put kad bi ona piljila u njega on bi skretao pogled, svaki put kad bi on piljio u nju ona bi se bavila svojim nogama. Konačno, Aleks je uhvatio Taliju kako pilji u njega – uhvatio je „povratni pogled”.

Odmah je pritisnuo svoju uši uz glavu, skupio oči i počeo da se udara po usnama, što je najveći znak prijateljske nastrojenosti u društvu babuna. Talija se sledila. Onda ga je dugo gledala pravo u oči. Tek je posle ovog produženog kontakta očima Aleks prišao i Talija je počela da ga bište – ovo je početak prijateljstva i seksualne veze koja se nastavljala svom snagom i šest godina kasnije, kad se Smats vratila u Keniju da proučava odnose kod babuna.

Možda je oko – a ne srce, genitalije ili mozak – taj organ koji inicira romansu, jer je gledanje (ili piljenje) često okidač ljudskog osmeha.

---

⁴ De Waal 1987.

⁵ Smuts 1985, 1987.